Români de Nobel

Unul dintre câștigătorii premiului Nobel pentru Chimie din acest an este Stefan W. Hell, un neamț născut în Sântana, lângă Arad, în 1962, și emigrat în Germania, împreună cu familia, în 1978. E anul în care, după încheierea vizitei oficiale a cancelarului german, Helmut Schmidt, la București, a fost stabilit un tarif unic, de 4.000 de mărci, pentru repatrierea fiecărui cetățean român de etnie germană, în baza unui acord privind reîntregirea unor familii destrămate de istorie. Familia lui Stefan Hell a plătit, probabil, la rândul ei, prețul libertății, calculat cu cinism de autoritățile comuniste, și a reușit, astfel, să părăsească România. "Un Nobel de 4000 e mărci"…ar fi un titlu bun, dacă nu ar fi prea forțat.

Știrea privind Nobelul pentru Chimie acordat lui Stefan Hell, născut în România, a mai atenuat puțin din dezamăgirea privind Nobelul pentru literatură, ratat, și în acest an, de către țara noastră. Patru au fost candidații români: Nicolae Breban, Norma Manea, Varujan Vosganian și Mircea Cărtărescu (dacă mă întrebați eu pentru cine aș fi votat, vă răspund, fără să stau pe gânduri: Varujan Vosganian, pentru romanul său tulburător, *Cartea șoaptelor*). Mircea Cărtărescu este candidat de ceva vreme, însă anul acesta presa din țară era optimistă, pentru că agențiile de pariuri britanice îl dădeau cu șanse mari, plasându-l locul al 16-lea, înaintea unor scriitori ca Umberto Eco, Amos Oz sau Salman Rushdie. În cele din urmă, premiul a fost câștigat de un scriitor francez, Patrick Modiano, care nu se afla printre "preferații" agențiilor de pariuri. Prietena mea, scriitoarea Cleopatra Lorințiu, făcea zilele trecute o observație interesantă: după anunțarea câștigătorului, un renumit critic literar francez și-a exprimat bucuria că Modiano "a reușit să depășească bariera limbii franceze și să iasă în lume". Dacă francezii simt handicapul limbii, atunci când e vorba de intrarea în

competiția pentru Nobel, toți cei care au promovat cu convingere marile șanse ale lui Mircea Cărtărescu pot fi considerați lipsiți de simțul realității. Singurul scriitor român, care s-a apropiat cel mai mult de Nobelul pentru literatură, a fost Lucian Blaga. In anul 1956, profesorul Basil Munteanu, aflat la Paris, si poeta Rosa del Conte, au înaintat la Stockholm documentația pentu decernarea premiului lui Lucian Blaga. Tocmai când propunerea era să fie acceptată, statul român nu și-a dat acordul pentru nominalizarea poetului, considerat "burghez". În romanul *Luntrea lui Caron*, Blaga, prin vocea protagonistului, Axente Creangă, scrie: "*Eram al doilea, ca voturi primite, imediat după spaniolul care a cules laurii. Personal eram nespus de mulţumit de succesul moral pe care izbuteam să-l obţin, cu totul pierdut, cum eram, într-un buzunar de provincie transilvană.*"

Câștigarea unui premiu Nobel de către un român, care nu mai trăiește în România și nu s-a format aici (chiar dacă Stefan Hell a recunoscut că, atunci când, la 16 ani, a ajuns în Germania, avea cunoștințe mult mai avansate decât colegii lui nemți), a declanșat, cum era de așteptat, multe dezbateri, adesea sterile, în care analiști, lideri de opinie și politicieni s-au întrebat, retoric, dacă e nevoie să pleci din România pentru a putea spera la un premiu Nobel. Fiind în pre-campanie electorală, politicienii au considerat că era un bun prilej pentru a da vina unii pe alții pentru toate Nobelurile ratate, de ieri și de astăzi.

Ar fi câștigat Hell premiul Nobel, dacă ar fi rămas în România? Sau Herta Muller, laureata premiului Nobel pentru literatură, în 2009, ar fi avut vreo șansă, dacă nu ar fi fugit în Germania, în 1987, și ar fi rămas să scrie în limba română, să reprezinte ceea ce criticii consideră o "cultură minoră", care va avea mereu handicapul limbii? Scriitorul și jurnalistul evreu, Elie Wiesel, născut la Sighetu Marmației și deportat la Auschwitz, în 1944, ar fi câștigat vreodată premiul Nobel pentru Pace (care i-a fost conferit în 1986) și

ar fi scris cartea *Noaptea*, apreciată ca fiind una dintre cele mai importante mărturii literare despre Holocaust, dacă, după eliberarea din lagăr, în 1945, s-ar fi întors în România și nu ar fi ajuns la Paris? Medicul și omul de știință George Emil Palade ar fi câștigat Premiul Nobel pentru Medicină și Fiziologie, dacă nu ar fi plecat, în 1946 în America, unde s-a afirmat printr-o carieră strălucită, devenind unul dintre pionierii biologiei celulare?

Sau, poate ar fi avut destinul lui Ştefan Procopiu, savantul care a calculat, cu un an înaintea danezului Niels Bohr, momentul magnetic al electronului, numit şi "magnetonul", ce avea să poarte numele "Bohr-Procopiu"? Pentru că mediul academic român nu a popularizat la timp descoperirea, Premiul Nobel a fost luat de colegul şi prietenul său danez. Ceauşescu, însă, i-a recunoscut meritele. I-a dăruit un Moskvitch, automobil de lux în acele vremuri. Cu maşină la scară şi onorat cu cele mai înalte distincţii, Procopiu a fost aşezat pe piedestalul pe care îl merită, atunci când s- a aflat în România că mai multe universităţi din SUA, Germania şi Franţa luaseră în serios importantele sale descoperiri cu privire la "efectul Procopiu" şi "fenomenul Procopiu". Dar nu a câștigat premiul Nobel. Îmi vin în minte cuvintele lui Charles Best, unul dintre cercetătorii atestați pentru descoperirea insulinei, deși Nicolae Paulescu este descoperitorul de drept. *"Nu are importanță cine a făcut descoperirea: are importanță cine convinge lumea"*. Pe Nicolae Paulescu pur și simplu nu l-a propus nimeni, chiar dacă publicase, cu 8 luni înainte de acordarea premiului Nobel, într-o revistă belgiană de specialitate, un studiu, considerat revoluționar, despre importanța pancreinei (numită ulterior insulină), în tratamentul diabetului. Ocuparea Bucureștiului de către trupele germane, în 1916, și schimbările politice au marcat destinul lui Nicolae Păulescu. Atitudinile sale antisemite de extremă dreapta nu l-au favorizat în ochii occidentului. Comitetul Nobel a recunoscut, în cele din urmă, meritele și prioritatea lui N.C. Paulescu în

descoperirea tratamentului antidiabetic, a admis că situația politică din România, din 1923, a influențat în nominalizarea lui, dar a exclus posibilitatea unei reparații oficiale.

Fiecare dintre românii care au câștigat premiul Nobel, departe de țară, a avut un destin individual, marcat în mod irevocabil și, adesea dramatic, de tăvălugul istoriei, și tocmai de aceea fuga era singura formă de revoltă, care le garanta supraviețuirea. În cele din urmă, însă, fiecare dintre ei, într-un fel sau altul, a rămas legat de țara de origine, prin fire invizibile, greu de destrămat. Pentru Stefan Hell, “locul în care te-ai născut e un loc special, care îți rămâne în suflet oriunde te-ai duce”. Herta Muller a câștigat premiul Nobel pentru “onestitatea cu care descrie lumea celor dezrădăcinați din spațiul fost comunist”, o inepuizabilă și catarctică sursă de inspirație. George Emil Palade a dorit ca, după moarte (a murit în 2008, în California), cenușa să-i fie împrăștiată în Munții Bucegi, de pe Vârful cu Dor…